

At Congregation Ahavath Torah
Englewood, New Jersey

Weekly Parasha Insights

Terumah 5776

Harav Shmuel Goldin, Chief Rabbi
Rabbi Chaim Poupko, Associate Rabbi
Rabbi Morty Kuessous, Assistant Rabbi

Published by: Raphael Benaroya

Parasha Discussion

Building a Home for G-d

By: Rabbi Mordechai Gershon (Yeshivat Lev HaTorah, Ramat Beit Shemesh)

Rabbi Jonathan Sacks, the former Chief Rabbi of the British Commonwealth, was once on an airplane with the Prime Minister of England, Tony Blair. After some time, they began to discuss a subject that was important to both of them – the Bible. The primary topic of that week's Torah reading, Parashat Terumah (the same as this week), was the construction of the mishkan, the portable temple that the Jewish nation built in the desert. After a few moments of contemplation, Mr. Blair asked a sharp question to Rabbi Sacks. Why is the creation of the universe recorded in one chapter of one parasha while the construction of the mishkan is recorded in many chapters over the course of several parashiyot? Surely this ratio is disproportionate for the respective things being created – the mishkan (which was not a structure of tremendous dimensions) and *the universe*!

Without missing a beat, Rabbi Sacks shared an even sharper answer, which is not the "p'shat" (most literal answer or reason), but certainly gives us some food for thought. He replied by telling the prime minister "it's much more difficult for us to build a home for G-d than for G-d to build a home for us." For Hashem to build a universe or to do anything is effortless and, therefore, doesn't claim a great deal of the Torah's text. However, for us to build a home for Hashem is a monumental task and requires many verses and details to be dedicated to its description.

What does it mean to build a home for Hashem? It means to make space for G-d in our busy lives and to see G-d's involvement in every step of our lives. It means to strive to connect to Hashem every time that we pray, recite a blessing, do a mitzvah, celebrate a milestone in our lives, watch the sunset, or contemplate nature. Indeed, this is a much greater task than the physical creation of the universe in which we reside.

There is a story told about the famous Chassidic Rebbe, Rabbi Menachem Mendel of Kotzk. One time he asked a group of children where Hashem is found. They told him an answer that we would expect of from most people – everywhere. The rebbe disagreed. "Hashem is found wherever you let him in," answered the rebbe. This lesson rings true throughout our parasha. A temple can be constructed from a magnificent edifice, a house can have an exquisite appearance, and a person can perform many ritual mitzvot. However, in each of these cases, Hashem's presence is not necessarily felt. When we open up our hearts and contemplate G-d's involvement in our daily lives through the events in our lives, the miracles of nature, and the mitzvot that we perform, then we can say that we have "invited Hashem into our life" and will have let G-d in.

What is a Torah Life?

Based on a shiur by Rabbi Yochana Zweig, Rosh Yeshiva, Talmudic University of Florida

And they shall make an ark...and make upon it a rim of gold around it (25:10-11)

The Talmud (Yoma 72b) explains what this crown represents: Rabbi Yochanan said, "There were three crowns: that of the altar, that of the ark, and that of the table. The one of the altar Aharon merited it and he took it. The one of the table, Dovid merited it and he took it. The one of the ark is still lying available and whosoever wants to take it, may come and take it." Clearly, from here we see that anyone who wants to acquire the Torah it is available to him, but what does the Gemara mean by a crown?

A crown represents the very definition of that ideal: Aharon merited to be Kohen Gadol over Moshe and it is only his children that are Kohanim. Dovid merited being king over Shaul and it is only his children that represent the true royal lineage.

At Mount Sinai the Jewish people merited receiving the Torah over all the nations of the world. In fact, the Torah was given to each individual at Mount Sinai and each person received a crown of their own at Mount Sinai (though they were removed after the sin of the Golden Calf). The Gemara is teaching us that it is the sacred duty of each and every one of the Jewish people to become a definition of the Torah ideal and to acquire the crown of Torah. What does this mean?

All too often we perceive living a Torah life as keeping all the Mitzvoths. But in reality this is not enough. When HaShem created the world he used the Torah as a blueprint. This means the very structure of the world is the physical manifestation of the Torah's ideals. So too, in our lives, we must become a living manifestation of the ideals of the Torah. We don't just do acts of kindness, we become compassionate people; we don't merely Daven, we must actually become servants of HaShem; we don't merely refrain from injuring or causing damage to another living creature, we must be deeply pained when we see injustice or suffering of one of HaShem's creations and do whatever is in our power to rectify it. In other words, it isn't enough to keep the Mitzvos by rote, we must achieve a level where we instinctively embody all of the Torah's ideals. Only then will we both merit and receive the crown of Torah.

Table Talk

Based on a shiur by Rabbi Yochana Zweig, Rosh Yeshiva, Talmudic University of Florida

The Midrash Tanchuma (Terumah 2) describes the Torah as a unique acquisition and gives the following parable: Two merchants were engaging in a business transaction; one merchant had silk and the other had spices. They agreed to exchange their wares. When the transaction was over the silk merchant now had the spices and the spice merchant now had the silk. Once the transaction is complete neither merchant has what he originally started with. But the Torah is different. Imagine one scholar knows the Order of Zera'im and the other knows the Order of Moed. If they agree to an exchange – in other words, if they teach it to one another – after their "transaction" each one has both! Therefore the Torah is a unique transaction.

The Midrash is difficult to comprehend. Every intellectual discipline would seem to have the same principle; if one person would teach another mathematics and in exchange, the other would now teach the first individual physics, here too both people now have acquired both! What makes the Torah unique more than any other type of intellectual study?

מאורות בפרשה (רפאל בן-ארוי'ה)

"וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לְבוֹ תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמַתִּי" (כ"ה, ב')

ראיתי בספר "ילקוט לקח טוב" (פי תרומה עמוד ק"פ) סיפורו של הרה"ג ר' זלמן סורוצקין זצ"ל בעל ה"אזנים לתורה" על התורה, בו הוא קובל על מצוקת הישיבות (בווארשא) לכספים הדרושים להפעלה יומית של הישיבה וכלכלתם של תלמידיהם עד שממש סבלו חרפת רעב, ולעומת זאת הצליחו בלובלין לבנות בכסף עתק ישיבה מפוארת מתרומת נדיבים. ואומר ע"כ הרב, למה צוה ד' לקחת לתרומת המשכן רק "מאת כל איש אשר ידבנו לבו", בשעה שלקרבות ציבור גבו מכל אדם בקע לגולגולת ואפילו העניים היו חייבים במחצית השקל, ולא סמכה התורה על נדיבות כמו שסמכה בתרומה לבנין המשכן עצמו?

ועונה הרב זלמן זצ"ל על שאלתו שיתכן שירדה התורה לדעתן של הנדיבים. שיהיו ממהרים לתת לבנינים ומהססים ולעיתים אפילו ממאנים לתת להחזקת תכלית הבנין. אך מה חביב לפני הקב"ה? - הבנין בו מקריבים הקרבנות או הקרבנות עצמן? בבנין המשכן הביאו העם כל כך עד שהיו צריכים להכריז "איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש" ורק אז "ויכלא העם מהביא", וזו לשונו: "והיודע יצר כל יצוריו ידע שלבנין המשכן ירבו להביא ואין צורך לחייב את העם ולמשכן אותו כי יביאו די והותר וכן היה. אבל למטרת הבנין דהיינו קרבנות צבור לא יתנו עד שיטילו חובה עליהם וגם יבטיחו להם שזה יהיה 'לכפר על נפשותיכם'.

כן הדבר בישיבות, תכליתם לימוד התורה, והבנינים הם רק אמצעים ומקום לימוד ואעפ"כ מרבים העם לתרום עבור בנינים, דלתות, חדרים, חלונות ולבנים לבנין וממעטים לתת טרף לבית ה' להאכיל ולהשקות את התלמידי חכמים לומדי התורה, ויש נדיבים בעם הרוצים דוקא בחדר על שמש בלבינה שתהא מונחת בבנין לעולם וצדקתו תעמוד לעד משא"כ להכין מזון הנאכל וכלה תיכף - זה לא מענין אותם, ובטוח אני כי כאשר יגמר בנין ישיבת יח"ל יתקשה הגאון מלובלין בכיסוי ההוצאות השוטפות של הישיבה כמו כל ראשי הישיבות וכך באמת היה עכ"ל.

בדרשה על מספר ספיקות שמעלים הפסוקים בתחלת הפרשה נמצאים למדים עוד מדבריו הנפלאים של ה'כלי יקר' (שאביא באריכות להלן בגלל חשיבותה הרבה של התרומה לצרכי עבודת ד' וצרכי הציבור) כמה וכמה ענינים ואלו מדברי ה'כלי יקר':

א' - יש תרומות שלכל הדיעות ענין חובה הן ואף אם לא היה רוצה לתרום מכל מקום היו הגבאים יכולים לקחת ממנו בעל כרחו.

ב' - אחר שהוא מנדבת לבו קרא שם ותרום מממונו כפי רצונו אז יוכלו הגבאים לכופו וליקח ממנו בעל כרחו מה שנדר כבר בפיו. לומר שאחר שנדרו אז תקחו מאתם בזרוע אף אם ביני ביני נתחרטו.

ג' - שימנו גבאים שיקחו התרומה מכל איש ואיש, וקודם שיתבעו מאחרים יתנו הם חלקם לקשט את עצמם תחלה ואחר כך יקחו מאחרים.

ד' - מי שהוא נדיב לב הוא יביאה מעצמו ואין צורך לכופו.

ה' - אם יבואו גבאים חשובים אל המתנדב בלי ספק שישא פניהם ויתנדב יותר מאילו באים אליו סתם בני אדם כי מטעם זה נוהגים לעשות נדבה ברבים.

ו' - ועוד הזכיר נדבתם (של הנשיאים) באחרונה לפי שרוב לבבם הביאם לידי זה שהתנדבו לבסוף לומר יתנדבו הציבור ומה שהם מחסרים אנו משלימים.

ואלה ענינים המעוררים מחשבה.

"וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לְבוֹ תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמַתִּי" (כ"ה, ב')

יערבו דברי הרי"ן יוסף חיים זצ"ל, ה"בן איש חי" בספרו "עוד יוסף חי" - (דרשות פ' תרומה עמוד קע"ג): "וז"ל: "ובזה מובן בס"ד מה שקרא כאן את הנדבה בשם תרומה כי אותיות תרומה יתהפכו ויהיו תמורה דהיינו שיש כח גדול בנדבה וצדקה לעשות תמורה להרע בהטוב, מן נגע יהיה ענג ומן ערש דוי יהיה עש"ר יו"ד ומן נגף יהיה גפן".

הרי לנו דבריו של ה"בן איש חי" (שם): "וכן הענין בצדקה, זכותה גדול שלא תצטרך לסלק הרע ולהביא במקומו טוב אלא ישאר הרע כמו שהוא ויוצא ממנו טוב, וכמ"ש "ממכותיך ארפאיד", שהרפואה תבא מן המכה עצמה, ולכן אע"פ שאחשורוש היה רע לישראל, כמ"ש רז"ל שהיה שונא לישראל כמשל "בעל התל ובעל החרץ" ובעת הגאולה לא מת אחשורוש ונסתלק כאשר נסתלק המן אלא נשאר קיים ויצא ממנו טוב לישראל. ולכן כתיב "וצדקה תציל ממות" שאם נגזר נגף לא יסתלקו אותיות נגף אלא יתהפך סדרם לסדר גפן, דנמצא האותיות נשברו, ורק תמורת סדר נגף נעשה סדר גפן, וכן בזכות הצדקה יסתלק הנזק מן נגע, ותמורת סדר נגע יהיה סדר ענג דהאותיות שוין. וכן בזכות הצדקה יהיה תמורת סדר ערש סדר עשר, ותמורת סדר דוי סדר יו"ד, וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל על הפסוק "ה' יסעדנו על ערש דוי", דהאותיות של הרע ושל הטוב שוין ורק הסדר שלהן יתהפך, ועל זה נאמר "ויהפוך ה' אלקיך לך את הקללה לברכה" כי תמורת פועל הנזק יהיה פועל טוב" עכ"ל.

"דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי, וזאת התרומה אשר תקחו מאתם" (כ"ה, ב' - ג')

איתא במס' שקלים (ומובא ברש"י) "גי תרומות שנו כאן וגו'" ויש לדרוש בכמה שאלות בענין: הראשונה, למה שתי התרומות הראשונות מיוחסות להקב"ה שנאמר באחת "ויקחו לי" כלומר לשמי ובשניה "תקחו את תרומתי" (גם כאן לשמי) ובשלישית שאמר "וזאת התרומה אשר תקחו מאתם", מתיחס לנותנים בלבד?

השניה, קשה למה מקדימה לקיחה לתרומה בשתי הראשונות, ובשלישית קודמת תרומה ללקיחה?

השלישית, בתרומה הראשונה משתמש הכתוב בלשון דקדוק נסתר שנאמר "ויקחו" ובאחרונה בלשון נוכח שאמר "תקחו"?

והאחרונה, למה אמר הכתוב "מאת כל איש אשר ידבנו לבו" בין התרומה הראשונה והשניה בעוד ששתיהן היו מעין חובה גמורה ואין בהן ענין נדבת לב לעומת השלישית של זהב כסף ונחושת שבאה בנדבה?

ונבאר על ראשון ראשון, וכאן יאירו לנו להבין על פי דרשת ה"כלי יקר" (שם) בזו הלשון: "על מה שיחס שתי תרומות ראשונות אל ה' יתברך ולא השלישית, לפי שבכל מקום שיש שם גדר עונה והכנעה בין התחתונים שם חביון עוזו של הקדוש ברוך הוא השוכן את דכא ושפל רוח, אבל בכל מקום שיש נדנדוד גאווה, אין הקדוש ברוך הוא רוצה ליחד שמו יתברך שם לפיכך שתי תרומות ראשונות שהיה יד כל אדם שוה בהם, כי העשיר לא ירבה והדל לא ימעט, ואין מקום לשום אחד להתפאר על חבירו לומר תרומתי גדולה מתרומתך אותן יחס ה' יתברך אליו, כי בראשונה נאמר 'ויקחו לי לשמי' כי כבר בארנו למעלה תחילת פרשת מקץ ובפסוק 'בכל המקום אשר אזכיר את שמי' (שמות כ' כ"א) שכל אותיות השם הגדול מורים על גדר הענוה. עיין שם. ובשניה אמר 'תרומתי'. וכן הדבר הנעשה מן שתי תרומות אלו דומה אל התרומה עצמה כי כשם שכולן היו שוים בה ולא היה בה שום התנשאות לאחד על חבירו כך נעשה מתרומה אחת האדנים כי כל האדנים היו שוים אחד כמו חבירו והיו תחתונים לכל הבנין כאסקופה הנדרסת והיו יסודות לכל הבנין כי כמוהם יהיו עושיהם, כי כמו שהעושים הנדבה ההיא היו שוין בנתינה ולא היה לשום אחד מהם התנשאות על חבירו, כך נעשו מהם אדנים אלו המורים על גדר הענוה כי הענוה היא יסוד הבנין אשר עליו כל בית ישראל נכון. ונקראו בשם אדנים שיש במשמעותו לשון אדנות ושררה יען כי כל מי שעושה את עצמו כאסקופה הנדרסת מלמטה נעשה אדון מלמעלה כי כל המשפיל עצמו הקדוש ברוך הוא מגביהו ועושה אותו יסוד ונושא לכל הבנין כאדנים אלו שהיו יסוד ונושא לכל הבנין, וכן מלת נשיא פירושו שהוא נושא את אחרים כי כולם נשענים עליו" עכ"ל.

ולשאלה השניה, עונה ה"כלי יקר" (שם): "שתי תרומות ראשונות שלכל הדעות היו חובה על כל איש ואף אם לא היה רוצה לתרום מכל מקום היו יכולין הגבאים ליקח ממנו בעל כרחו, לפיכך הקדים בהם לשון קיחה לתרומה כי על ידי שיבואו הגבאים לגבות ממנו בעל כרחו יבוא לתרום כי קיחת הגבאים מסבבת התרומה, אבל השלישית הבאה בנדבה ולא היה שם חובה כלל ואילו לא ירצה לתרום מי יוכל להכריחו? על כן הקדים בה התרומה ללקיחה לומר שאחר שהיא מנדבת לבו קרא שם ותרום מן ממונו כפי רצונו, אז יוכלו הגבאים לכופו וליקח ממנו בעל כרחו מה שתרום כבר הן בפה הן בידים, לכך נאמר 'וזאת התרומה אשר תקחו מאתם וגו'', לומר שאחר שתרום אז תקחו מאתם בזרוע אם ביני ביני נתחרט" עכ"ל.

ולשלישית, נמשיך בביאור ה"כלי יקר" (שם): "זה שאמר דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה, שימנו גבאים שיקחו התרומה מכל איש ואיש וקודם שיתבעו מאחרים יתנו המה חלקם לקשוט את עצמם תחילה ואחר כך יקחו מאחרים וזה הוראת וי"ו של ויקחו, אבל מאת כל איש אשר ידבנו לבו שלבו דוה על הנתינה כי הוא איש כילי ואינו נותן מרצון טוב ויש לחוש שמא יתקוטט עם הגבאים, אז תקחו אתם משה ואהרן או נשיאי ישראל כי ודאי ישאו פניהם ולא יריבו עמהם על זה. ואם ידבנו פירושו כמו

ינדבנו והוא לשון נדיב לב, אז יהיה מוסב אשלמעלה שאמר 'ויקחו לי הגבאים תרומה מאת כל איש אשר ידבנו נדיבת לבו. וממילא נשמע שמה שאמר אחר כך תקחו את תרומתי' משמע אתם בעצמכם תקחו מדבר במי שאינו נדיב לב מן הטעם שנתבאר. אמנם מדקאמר בפרשת ויקהל (שמות ל"ה ה') 'כל נדיב לב יביאה' שמע מינה שכאן מדבר במי שלבו דוה וכואב וממנו תקחו בעל כרחו, אבל מי שהוא נדיב לב הוא יביאה מעצמו ואין צריך לכופו. אבל לשון תקחו הנאמר בתרומה שלישית הבאה נדבה יש דברים אחרים בגו, וזה שאם יבואו גבאים חשובים אל המתנדב בלי ספק שישא פניהם ויתנדב יותר מאילו היו באים אליו סתם בני אדם כי מטעם זה נוהגין לעשות נדבה ברבים אולי ישא פניהם" עכ"ל.

ואחרון אחרון, מאיר ה"כלי יקר" (שם) בשם מהר"י אברבנאל שפירש: "כי גם השקלים אע"פ שהיו חובה מכל מקום היו כמו צדקה וכופר יהיה מאמר מאת כל איש אשר ידבנו לבו לשון נדבה ממש ומוסב אשלמעלה ושלמטה להורות שגם שתי תרומות אלו היו תולין בנדבת לב הנותן, אבל בתרומה שלישית לא הוצרך להזכיר זה כי פשיטא שהיא באה נדבה ולא חובה כי כבר נרמז זה במה שהקדים התרומה אל הקיחה, ולפי ששתי תרומות הראשונות הן חובה וכופר נפש כמו שנאמר (שמות ל' ט"ו) לכפר על נפשותיכם וכתוב (יחזקאל י"ח ד') הן כל הנפשות לי הנה, ובחסד האל יתברך הוא לוקח בקע לגולגולת תמורת הנפש על כן נאמר בראשונה 'ויקחו לי' ובשניה 'תרומתי' כי שם ה' נקרא עליהם, אבל השלישית שאינה חובה לא יחסה אל ה' יתברך ותלאה במתנדבים שנאמר 'וזאת התרומה אשר תקחו מאתם' כי היא תלויה בהם, וזה שאמר 'מאתם' ולא מאת ה', היתה זאת חובה" עכ"ל.

ואלו פירושים יקרים.

"ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (כ"ה ח')

הילקוט שמעוני (פ' תרומה רמז שס"ה / ראה הסבר על הילקוט להלן) כותב: "שלשה דברים שמע משה מפי הגבורה ונבהל ונרתע לאחוריו, בשעה שאמר לו ועשו לי מקדש אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא רבש"ע כתיב הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך ואתה אומר ועשו לי מקדש?". וממשיך הילקוט: "אמר ליה הקדוש ברוך הוא, משה, לא כשם שאתה סבור, אלא עשרים קרש בצפון ועשרים קרש בדרום ושמונה במערב ואני יורד ומצמצם שכינתי למטה דכתיב "ונועדתי לך שם ודברתי וגו'" עכ"ל.

[ובשעה שאמר את קרבני לחמי אמר משה אם מכניס אני כל החיות שבעולם יש בהן העלאה אחת או כל העצים שבעולם יש בהן הבערה אחת ולבנון אין די בער וחיתו אין די עולה? אמר ליה הקב"ה וכו'. ובשעה שאמר ונתנו איש כפר נפשו אמר משה מי יוכל ליתן פדיון נפשו אח לא פדה יפדה איש ויקר פדיון נפשו? אמר ליה הקב"ה וכו' עכ"ל]

במדרש רבה (פ' תרומה פל"ד) כתוב בזה"ל: "בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא למשה עשה לי משכן התחיל מתמיה ואומר כבודו של הקדוש ברוך הוא מלא עליונים ותחתונים והוא אומר עשה לי משכן, ועוד היה מסתכל וראה ששלמה עומד ובונה בית המקדש שהוא גדול מן המשכן ואמר לפני הקדוש ברוך הוא (מלכים א' ח') כי האמנם ישב אלקים על הארץ אמר משה, ומה בהמ"ק שהוא יותר ויותר מן המשכן שלמה אומר כן, משכן עאכ"ו, לכך אמר משה (תהלים צ"א) יושב בסתר עליון, א"ר יהודה בר ר' סימון יושב בסתר הוא עליון על כל בריותיו, מהו בצל שקי, בצל קל, בצל רחום בצל חנון אין כתיב כאן אלא בצל שקי, בצל שעשה בצלאל לכך נאמר בצל שקי יתלונן, אמר הקדוש ברוך הוא לא כשם שאתה סבור כך אני סבור אלא כ' קרש בצפון וכ' בדרום וחי' במערב ולא עוד אלא שארד ואצמצם שכינתי בתוך אמה על אמה" עכ"ל.

נשים לבינו שמילות הפסוק בספר מלכים נאמרו ע"י שלמה המלך כחמש מאות שנים אחר שמת משה והקמת המשכן. נמצא למדים אנו מכאן:

(א) חז"ל במס' פסחים כבר גילו לנו "אין מוקדם ומאוחר בתורה", פירוש דאין להביא ראיה ממה דכתיב במקום אחד שאותו דבר לא אירע עד הזמן שנכתב דיתכן שכבר אירע הדבר כמה שנים קודם המקום שנכתב בתנ"ך, וכן הכא אומרים חז"ל דאף שבפסוק כתיב ששלמה המלך הוא היה מי שאמר: "הן השמים ושמי השמים לא יכלכלוך" ועוד אמר: "כי אמנם ישב אלקים על הארץ" מכל מקום אומרים חז"ל שמשא כבר אמרוהו אף שלא נכתב עד זמן שלמה המלך.

(ב) הנה כאשר נתבונן במה שאמרו חז"ל "אמה על אמה" יש להבין שזו האמה היא בין שני בדי הארון שמקומו במשכן. בין שני אלו הבדים, מקום קטן דיבר ד' אל משה כדכתיב (במדבר ז' כ"ט): "מעל הכפרת אשר על ארון העדות מבין שני הכרובים".

ולתועלת ההסבר נביא גם את דברי הגמרא (סנהדרין ז' ע"א): "כי רחימתין הוה עזיזא - אפותיא דספסירא שכיבן, השתא דלא עזיזא רחימתין - פוריא בר שיתין גרמידי לא סגי לן". (ובלשון הקודש: כשהיה האהבה בינינו (אשה ובעלה) עזה היינו יכולים לשכב ביחד על חודה של חרב, עתה שאין אהבתינו עזה בינינו - מטה של ששים אמה קטן מהכיל אותנו).

ויש ללמוד מזה רעיון גדול. עבודתו של האדם את בוראו אינו דורשת שטח וחלל רב, שהרי בין כך השמים ושמי השמים לא יכלכלו את ד', האדם הרוצה לעבוד את ד' באמת ימצא ד' לידו בקירבה שנאמר "קרוב ד' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת". ובוזה נוכל להבין מדוע "אמה על אמה" בלבד יכולה להכיל את השכינה למי שקורא אל ד' מליבו.

ילקוט שמעוני הוא לקט מדרשים על כל התנ"ך, המיוחס לרבי שמעון הדרשן מפרנקפורט שחי בסוף האלף החמישי ותחילת השישי (המאה הי"ג). זהו ליקוט רחב ומקיף מתוך ספרות חז"ל - התלמודים, ספרא, מכילתא, מדרש רבה, מדרש תהילים, אבות דרבי נתן, מסכתות קטנות, פסיקתא ומדרש תנחומא, וכן ממדרשים 'קטנים' אחרים, חלקם לא ידועים; בכך מהווה יל"ש מעין 'אוצר מדרשים' רחב ביותר לפי סדר פסוקי התנ"ך. ילקוט שמעוני נדפס לראשונה בסלונקי רפ"א-רפ"ו (1521-1526), וכיום המהדורה הנפוצה היא מהדורת ורשה תרל"ח (1878). הפיסקאות בילקוט מחולקות ל'רמזים' ממוספרים, הכוללים לעיתים משפטים בודדים ולפעמים קטעים ארוכים; במקורם היו הרמזים הפניה לציון מקור וכד', אך במשך השנים השתבש סידורם והם הפכו לסימני פיסקאות. למהדורות המקובלות נלווה קיצור הפירוש 'זית רענן' מאת רבי אברהם גומבינר בעל 'מגן אברהם' על או"ח.

"ועשו ארון עצי שיטים וגו'" (כ"ה י')

במעשה המשכן תבניתו, מידותיו וכליו, נמצא שפרטי הפרטים מלמדים שיש חיוב לדייק בו כי בכל פרט יש כונה ומטרה ואפילו רמזים ונסתרים.

ואמרו חז"ל במס' אבות: "שלשה כתרים הם: כתר כהונה, כתר מלכות, כתר תורה" אומרים חכמים שכתר המלכות וכתר כהונה רמוזים במזבח ובשלחן ורק זרע אהרן וזרע בית דוד זכו בהם. אבל כתר תורה מונח בקרן זווית וכל אחד יכול לזכות בו שיש לכולנו חלק בו וכל הרוצה ליטול יבא ויטול. וזו התורה מרומזת בארון לפיכך כתיב "ועשו" לשון רבים לעומת "ועשית" לשון יחיד הנאמר במזבח ובמנורה. ועוד, הארון נעשה מעץ כאמור (משלי ג' י"ח): "עץ חיים היא למחזיקים בה". (חז"ל דורשים מדכתיב 'למחזיקים' ולא 'ללומדיה' ללמדינו שגם מחזיקי לומדי התורה מתברכים מעץ החיים) וגם עשוי הארון מעץ לרמז לשכר הטוב לעוסקים בתורה מלשון (משלי כ"ז כ"ח): "נוצר תאנה יאכל פריה".

ובענין עצי השיטים, ראה דבריו הנפלאים של ה"בעל הטורים" (כ"ו ט"ו): "למשכן עצי שטים עמדים. בגימטריא לכפר (ע)ל מעשה שטים (שם שם ט). כ"ד פעמים שטים בפרשה כנגד כ"ד אלף שנפלו בשטים" עכ"ל. הנה כאשר נתבונן נבין טעמו של דבר - יען שבשיטים היו פרוצים בעריות ולא זכרו בקדושת אלה הכ"ד עצי שיטים, נפלו מהם כ"ד אלף. מפחיד הדבר.

"ועשית שנים כרובים זהב" (כ"ה י"ח)

לפי המכילתא, מותר היה לעשות כל כלי השרת במשכן ובמקדש מכל מיני מתכות בזמן שלא היה זהב, מלבד הכרובים שחייבים היו להיות מזהב, וכך למה? משום שהכרובים מסמלים את התינוקות (אוונקלוס כתב כרביא - ואמרו חז"ל דמות פרצוף תינוק היה להם) לפיכך היה מקומם על הארון שבתוכו הלוחות להשיענו כי חובה היא לחנך את הילדים לתורה.

ועוד, על חינוך טוב לילדים אי אפשר להתפשר, לכן אי אפשר לצאת ידי חובה בפרוטות של נחושת, אלא דוקא בזהב. והנה ידוע שזהב מסמל את התורה כי קוראים את התורה בציבור בימים ז', ה', וב' דהיינו בימי "זהב"!

”ועצי שיטים” (כ”ו ט”ו)

כתב המדרש (פי ל”ה): ”א”ר חנינא לא היי העולם ראוי להשתמש בארזים אלא לא נבראו אלא בשביל המשכן ובשביל בהמ”ק”.

והדברים צריכין פירוש שאין אילן הארז יקר כ”כ ואין בו כ”כ שבח. וכתב ה”שם משמואל” בזה”ל: ”ונראה לפרש עפ”י מה שאמרו ז”ל (תענית כ” ע”ב): לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהי קשה כארז, וזה שרמזו שמדה זו לא היי העולם ראוי להשתמש בה, ומה תועלת יש בה, ולא נבראה אלא בשביל המשכן ובהמ”ק. כבש”ס יומא (ע”ב ע”א): עצי שטים עומדים שעומדים לעולם ולעולמים, ולכאורה אינו מובן מה תועלת יש בזה שהם גנוזים ועומדים, אך שהם פועל דמיוני לעוז והתחזקות של ישראל בעבודה שבל יתיאשו לרגלי שפלות מצבם בגשמיות וברוחניות, כי כל ענין משכן ובהמ”ק הוא ענין התחזקות לידע שהש”י רוצה בעמו ישראל ובא לשכון כבוד בתוכם. ולדוגמא זו נצרך אילן ארז למשכן ומקדש שהוא דבר קשה ויש לו קיום, מורה על התחזקות וכל רוחות שבעולם לא יזיזוהו ממקומו, ומתנה זו הניתנה לישראל עד עכשיו מתקיימת, וזה שאמרו ז”ל (שם): ”שמא תאמר אבד סבךן ובטל סכוין תלמוד לומר עומדים שעומדים לעולם ולעולמים” עכ”ל.

הפטרות תרומה (מלכים א’ פרק ה’)

פרשת תרומה דנה בפרטי בניית המשכן במדבר. הפרטים כוללים את חומרי בניית המשכן ומידותיו, ואת הכלים של המשכן ומדותיהם. הפרשה מדברת גם בנדבת בני ישראל להמשכן בממון וברכוש.

ההפטרה, מעין הפרשה, מדברת בבניית הבית המקדש על ידי שלמה המלך. גם כאן מתאר הכתוב את החמרים - (מלכים א’ ה’ ל”א-ל”ב): ”אבנים גדולות אבנים יקרות ליסד הבית אבני גזית ... העצים והאבנים לבנות הבית”. גם מידות המקדש מתוארות בהפטרה בדיוק רב כאמור (שם ו’ ב’-ג’): ”והבית אשר בנה המלך שלמה לד’ ששים אמה ארכו ועשרים רוחבו ושלשים אמה קומתו. והאולם על פני היכל הבית עשרים אמה ארכו על פני רוחב הבית עשר באמה רוחבו על פני הבית”.

פרטי המשכן בפרשה מצווים בדבר השם למשה בדרך דיבור ”קשה” לומר שבניית המשכן היתה בדרך ציווי ולא ענין של רשות שנאמר (תרומה כ”ה א’): ”וידבר ד’ אל משה לאמר. דבר אל בני ישראל וגו’”. וכן גם ענין התרומה. בהפטרה, שלמה בדרך משפט מלוכה מעלה מס של שלשים אלף איש לעמול במקדש (מ”א ה’ ז’): ”ויעל המלך שלמה מס מכל ישראל ויהי המס שלשים אלף איש”. אלה, אומר רש”י (שם) יצאו עשרת אלפים מדי חודש בחדשו ללבנון, מקור האבנים והעצים, כך שכל אחד עבד שם חודש מתוך כל שלשה חדשים.

בפרשה, מבטיח הקב”ה שעשיית בית הקדושה במדבר תהיה למקום השכינה שנאמר (תרומה כ”ה ח’): ”ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם”. בהפטרה, חוזרת ההבטחה לגבי בית המקדש אך פה מוספת תוכחה, שתנאי לשכינה במקדש היא שמירת חוקים ומצוות. מוסב מכך שאם לא ישמרו, לא יזכו לשכינה בבית המקדש. וכך נאמר (מלכים א’ ו’ י”ב-י”ג): ”וַיְהִי דְבַר ה’ אֶל שְׁלֹמֹה לֵאמֹר: הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר אֲתָה בֹנֶה אִם תִּלְדָּ בְחֻקֹּתַי וְאֵת מִשְׁפָּטַי תַּעֲשֶׂה וְשִׁמְרַתְּ אֵת כָּל מִצְוֹתַי לְלַכֵּת בָּהֶם וְהִקַּמְתִּי אֶת דְּבָרִי אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל דָּוִד אֲבִיךָ: וְשִׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא אֶעֱזֹב אֶת עַמִּי יִשְׂרָאֵל”.

DEDICATION

לרפואה שלמה:

חיה שרה בת יטע
(CAROL STORCH SCHWARTZBERG)
יעקב יחזקאל חי הכהן בן סומבול
האלוף (מיל.) יאנוש בן גל
האלוף (מיל.) מאיר דגן
הגב' רחל דיין

מזל טוב:

To Lauren & Shimon Avital
on the birth of a baby boy
and
To the Grandparents –
Sari & Jack Avital
Suzan and Joel Ezon

בענין מעלת האחדות והשלום

"והבריח התיכון בתוך הקרשים מברח מן הקצה אל הקצה" (כ"ו, כ"ח)

המשכן היו עשוי מקרשי עץ, עשרים קרשים בצפון, ועשרים בדרום, ושמונה במערב, מהיכן היו להם כל העצים במדבר מקום שאין זרע, ואף שאמרו חז"ל שכשהיו ישראל במדבר היו בני ישראל משקים את הקרקע מהמים של בארה של מרים והיה גדל כל מיני דשאים. מכל מקום המשכן הרי נבנה בשנה שניה ולא היה הזמן מספיק שיגדלו כל כך עצים גבוהים ורחבים, שהרי כל קרש היה רחבו אמה על אמה וחצי, וכתב בדעת זקנים מבעלי התוס' (כ"ה ה') בזה"ל: "ורשיי ז"ל פירש שהקרשים היו מנטיעות שנטע יעקב בבואו למצרים וכשיצאו נשאו עמם ועשו מהם קרשים זהו שייסד הפייט וכו' ועוד איתא במדרש שהבריח התיכון היה ממקלו של יעקב כמו דכתיב 'כי במקלי עברתי את הירדן הזה' והביאו למצרים וכשיצאו העלוהו עמו" עכ"ל.

ודבר זה טעון ביאור. למה דוקא יעקב אבינו היה נוטע העצים ולמה דוקא הבריח התיכון היה ממקלו? המהר"ל מפראג בפירושו על התורה, הנקרא "גור אריה" ביאר בזה"ל: "היה ראוי ליעקב אביהם דוקא להיות לו חלק בקרשים, שצוה את בניו לנטוע ארזים שם, וכן אמרו בתנחומא (שם) כשירד יעקב למצרים צוה את בניו לנטוע ארזים למשכן, כדאיתא שם. ועוד אמרו שם, הבריח התיכון ירד עם יעקב למצרים. ראה איך אמרו על הבריח התיכון שהוא ירד עם יעקב למצרים, ועל הארזים אמרו כי בשעה שירד למצרים צוה את בניו לנטוע אותם. כי יעקב היה הבריח התיכון, והוא מחזיק את הכל, שהוא מאחד את כל ישראל, כמו שנעשו האבנים אחד תחת ראשו (רש"י בפי' ויצא כת, יא), עיין שם. ובניו הם הקרשים, והם היו מ"ח קרשים, ד' פעמים י"ב, ד' קרשים נגד שבת אחד עכ"ל.

וכן כתב הגור אריה לעיל בפי' ויצא ז"ל שם: "ומפני כי ידעו רז"ל במעלת יעקב כאשר הוא שורש החבור והתאחדות, והנה הוא דומה יעקב ל"בריח התיכון המבריח מן הקצה אל הקצה" (תרומה כו, כח) לעשות הכל אחד. והוא שרמזו רז"ל (תנחומא תרומה, ט) הבריח התיכון ירד עם יעקב למצרים. ולפיכך מעלת יעקב הוא התאחדות באחדות, לכך האבנים אשר לקח נבלעו כאחת ונעשה אחד" עכ"ל. יעקב עמל הרבה עם בניו שיהיו באחדות וכמו שאמר להם בפי' יחי כשהתחיל לברך את בניו קודם מותו "האספו ואגידה לכם", ובניו אמרו לו "כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבינו אלא אחד", ופירשו המפרשים אם דאי אפשר לקבל עול מלכות שמים ולומר ד' אחד אלא כן אנו באחדות.

המשכן שהוא המקום להשראת השכינה, אי אפשר שיפעל פעלתו אלא אם כן בני ישראל הם באחדות, ולכן דוקא הקרשים שהם עיקר הבית צריכין להיות נטוע על ידי יעקב המאחד את כל ישראל, וגם עיקר מעמיד המשכן הוא "הבריח התיכון" שהוא עץ ארוך שמבריח מקצה אל קצה פירוש שהיה נקב חלול באמצע הקרשים שהעבירו בתוכה את הבריח שעשוי ממקלו של יעקב שרק בריח זה יכול לחבר כל הקרשים להיות אחד.

וזה מוסר השכל גדול לנו, שהרי אמרו חז"ל שאם איש ואשה זכו שכינה שרויה ביניהם, והפירוש לפי הנכתב לעיל הוא דביתו של אדם הוא כמשכן ואין השראת השכינה במשכן אם אין שלום. ולכן אם איש ואשה "זכו" היינו שחיים ביחד בשלום אז יזכו להשראת השכינה, וכן מצינו בשרה אמינו וכן ברבקה אמינו שהיה הנר דולק באהליהם משבת לשבת, וכן הלחם היה טרי משבת לשבת, וכן היה ענן השכינה קשור למעלה, וכתב המהר"ל שם שאהליהם היו דוגמת המשכן לכן היתה השראת השכינה שם, ולכן כל הנסים שהיו במשכן היה גם באהליהם.

(הרב נתן הירשבערג שליט"א, מחבר ספר קול רנה על התורה, רב דבית המדרש זכרון משה, ליקוואוד)

בענין נתינת צדקה מנדבת הלב

"מַאֲת כֹּל אִישׁ אֶשֶׁר יִדְבְּנוּ לְבוֹ תִקְחוּ אֶת תְּרוֹמַתִּי" (כ"ה ב')

וברש"י (שם): "ידבנו לבו - לשון נדבה, והוא לשון רצון טוב" עכ"ל, ועוד מתרגם רש"י והתרגום את המילה תרומה כ'הפרשה', ללמדנו שיפרוש אדם כליל מהמתנה אשר נתן ולא יהיה לו חלק בכל שכר שהוא או תמורה ולו בדרך עקיפה ע"ז שנתן.

להלן (ל"ה כ"א) נאמר: "וַיָּבֵאוּ כָּל אִישׁ אֶשֶׁר נָשָׂאוּ לְבוֹ וְכָל אֶשֶׁר נָדְבָה רוּחוֹ אֶתוֹ הֵבִיאוּ אֶת תְּרוֹמַת ה' לְמִלְאֲכַת אֹהֶל מוֹעֵד וּגוֹ'". יש לדרוש מה ענין הכפל בו מדבר הכתוב באותה נתינה – האח, "נִשְׂאוֹ לְבוֹ" והשניה, "נְדָבָה רוּחוֹ"? עונה על כך ה'אור החיים' (שם): "דע כי יש שתי הדרגות במתנדבים, הא', הוא המתנדב ברצון נפשו כפי יכולתו וערך ממונו, ולזה יקרא 'נדבה רוחו' לשלול שאינו עושה הדבר כמו צער בנפשו, והב', הוא המתנדב יותר מיכולתו מגודל טוביות לבו, ולזה יקרא 'נשאו לבו'. פירוש, שהלב מנשאהו ומעריכו בערך עשיר יותר ממה שהוא לתת דבר יקר. לזה אמר כי בישראל נמצאו ב' סוגים הנזכרים, ופתח במעולה שבשניהם ואמר כל איש אשר נשאו לבו, ודקדק לומר תיבת איש לשון חשיבות, וכנגד הב' אמר וכל אשר נדבה רוחו ולא אמר איש כי אינו חשוב בערך הראשון, וממוצא דבר אתה יודע כי לא היו בכל המתנדבים אלא ב' הדרגות ובי' לשבח שנדבו בלבם ולא עשו הדבר בחסרון רצון הלב, אלא שאחד גדול מחברו, ולזה דקדק לומר הביאו את תרומת ה' לרמוז לבחינת הנעלמת שרמז באומרו (פסוק ה') 'ביאה את תרומת ה' וכמו שפירשנו שם שיכוין אל המושכל ודבר זה עקרו בנדבת הלב והנה הוא" עכ"ל. ה'אור החיים' מלמד ערכים חשוב בענין הנתינה והם שיתן מטוב לב ויתן ללא צער מנפשו.

וראיתי פירוש יקר למלות התפלה "והסר שטן מלפנינו ומלאחרינו" והוא שלא ירגיש אדם צער לפני הנתינה וכן אחרי שנתן לא ירגיש חרטה וגם לא יצטער על שנתן או על כמה שנתן, ששתייהן הרגשות מעשה השטן להרגיזו.

ה"פלא יועץ" (ספרו של ר' אליעזר פאפו זצ"ל) רואה ברוח נדיבה מדה טובה, טוב לשמים וטוב לבריות, טוב לעצמו וטוב לעולם, טוב בעולם הזה וטוב בעולם הבא, ומוסיף שמדה זו באדם הוא "מתת אלקים", אך מזהיר ה"פלא יועץ" שנדיבות לב יש לעשותה גם בביתו. ואלו דבריו (ערך נדיבות): "ומדת הנדיבות צריכה רבה גם לעצמו ולבני ביתו, שיכלכל במשפט כברכת ה' אשר נתן לו, ובדרך שמוציא הוצאות כך יצו ה' אתו את ברכתו, ואם הוא על חייו ועל בני ביתו לא חס לא ירחמהו עושהו, ומאן דקפיד קפידן בהדיה. וידוע משל המשפך: שכאשר שופך למטה כך שופכין עליו מלמעלה, ואם יתן אצבעו מלמטה גם השופך מלמעלה ימשך ידו. ומיהו אלו דברים שאין להם שעור, כל אדם כפי שעורו יושיט ידו, וכפי כסותו יאריך רגלו, ובמקום שאמרו לקצר אינו רשאי להאריך, ומקום שאמרו להאריך אינו רשאי לקצר, שאם רואה שמזונותיו מצמצמים יקמץ ידו. שהרי אמרו (שבת קי"ח): "עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות" ואפילו לתן צדקה ולהרבות במצוות אינו רשאי כל כך, שחיינו וחיי אנשי ביתו קודמים" עכ"ל.

ועוד נראה שנדיבות הלב אינה פוסקת בנתינת ממון וצדקה אלא צריכה שנראית גם בענין עסק ומסחר. נשכיל מדברי ה"פלא יועץ" (שם): "והן בכלל הנדיבות שלא ידקדק הרבה במכרו ממכר לעמיתו או קנה מיד עמיתו רק יוזיל הרבה למען ישאר גם לחברו מקום להרויח, כמאמר רבותינו זכרונם לברכה. ובפרט אם איש עני הוא או תלמיד חכם לא ירויח ממנו ויתן לו אפילו פחות משווי ויקנה ממנו ביקר כאשר ישאל, ואם ישכרו למלאכתו ישלם לו יותר בעין יפה, וצדקה רבה תחשב לו, שאין המקבל בוש, ולא כמו רבים מעשירי עם, שכשבאים לקנות דבר מעני או משכירים אותו מדקדקים בדקדוקי עניות ואומרים כשאנו רוצים לתן צדקה יודעים אנחנו, אבל במקח וממכר אינו רוצה להתנאות, ולו חכמו ישכילו שאין צדקה גדולה מזו שהעני חושב שנוטל את שלו וקמי שמיא גליא" עכ"ל.

ועוד מתגלית נדיבות הלב בהשאלת כלים וחפצים, על כך מוסיף ואומר ה"פלא יועץ" (שם): "ובכלל מדת הנדיבות, שישאיל כליו ואל יחוש על הפסד מועט, כי מצוה רבה היא, ולכן יהא מחשב שכר מצוה כנגד הפסדה. וידוע מאמר רבותינו זכרונם לברכה (יומא י"א): שהנגעים היו באים על צרי עין שאין רוצים להשאיל כליהם והיה אומר שאין לו, יגלו שמים עונו ובא הכהן וצוה ופנו את הבית ומוציא כליו לחוץ ותגלה חרפתו. ובפרט בענין ספרי הקודש צריך נדיבות גדולה שלא למנע טוב מבעליו ולהשאיל ספריו לכל שואל, ולא יחוש להפסד הכריכה, כי ראה זה דבר גדול שכתבו בספרים, שיש קבלה לקדושים, שמי שאינו משאיל ספרים לא ישארו אחריו לבניו חס ושלו. לזאת יחרד האיש ולא ימנע מלהשאיל ספריו למען יהיה הון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד" עכ"ל.

יצאנו למדים מדברי חכמינו ז"ל שנדיבות הלב מקורה ברצון טוב, לב טוב, נתינה ללא צער, ללא חרטה וללא קבלת שכר. נדיבות כוללת בחובה: נתינה מממונו, מחכמתו, מזמנו, - להיות לעזר למי שבא לשאול עצתו, ומה שבידו לעשות יעשה בעין טובה, ובכן יעשה נחת רוח ליוצרו, והקב"ה יגמול לו על שהתחסד עם בריותיו.